

فصلنامه علمی - دانشجویی ایرانشناسی

انجمن علمی دانشجویی گروه جغرافیا دانشگاه زنجان

سال اول، شماره سوم، بهار ۱۴۰۲ خورشیدی

شناسنامه نشریه)

شماره و تاریخ مجوز:

۱۴۲۶/م.ف ۱۷/۰۲/۱۴۰۱

صاحب امتیاز:

-انجمن علمی جغرافیای دانشگاه زنجان

مدیر مسئول:

-محمدرضا نعمتی

سر دبیر:

-ابوالفضل رحیمی

استاد مشاور انجمن:

-دکتر کوهزاد رئیسی پور

استاد مشاور نشریه:

-دکتر مهدی چراغی

دبیر انجمن:

-محمدرضا نعمتی

کارشناس نشریات دانشجویی:

-فاطمه عابدی

مدیر داخلی:

-پویا شیخ چوپانی

صفحه آرا:

-فاطمه بیگدلی

ویراستاران:

-پویا شیخ چوپانی ، محمدرضا نعمتی

نوبت‌های چاپ: فصلنامه (۴ شماره در سال)

زمینه مجله: علمی - فرهنگی

وضعیت چاپ: چاپی - الکترونیکی

سال (دوره) اول، شماره سوم، بهار ۱۴۰۲ خورشیدی

راه ارتباطی:

Geography.Znu1401@gmail.com

نشانی:

زنجان، کیلومتر ۶ جاده تبریز، دانشگاه زنجان، دانشکده علوم انسانی، ساختمان علوم اجتماعی، گروه جغرافیا

فصلنامه

علمی - دانشجویی

ایران شناسی

سخن مدیرمسئول

به نام یزدان پاک

با عرض سلام و احترام خدمت تمامی همراهان، خداوند منان را شاکریم که یکبار دیگر فرصت نوشتن را به ما اعطاء کرد تا سومین شماره از ((فصلنامه علمی - دانشجویی ایران شناسی)) را با حمایت حامیانی چون شما منتشر کنیم. این مجموعه حاصل تلاش جمعی از دانشجویان علوم جغرافیایی در مقاطع مختلف است تا زمینه‌ساز فضایی مناسب برای به چالش کشیدن و شناسایی دانشجویان مستعد و بانگیزه در جهت نگارش مقالات علمی و فعالیت‌های فرهنگی در دوران دانشجویی افراد باشد.

از تمامی اعضای محترم و پرتلاش هیئت تحریریه و همکاران گرامی در حوزه معاونت فرهنگی دانشگاه زنجان الخصوص آقای دکتر اسلامی (معاون فرهنگی و اجتماعی) و خانم عبدی (کارشناس نشریات) که یاری‌رسان ما در مراحل نگارش و انتشار این فصلنامه بودند کمال تشکر را دارم و برای همه آنان از خداوند متعال سلامتی و موفقیت در تمامی مراحل زندگی را آرزو می‌کنم و از کلیه صاحب‌نظران محترم دعوت به عمل می‌آورم که با این مجله همکاری بفرمایند و با پیشنهادات سازنده خود ما را در هرچه بهتر شدن کیفیت مجله یاری دهند.

با سپاس بیکران

محمدرضا نعمتی

گزارش انجمن جغرافیا

با توجه به انتخابات انجمن‌های علمی دانشگاه زنجان که در روز دوشنبه یکم خرداد ۱۴۰۲ برگزار شد، پنج نفر از کاندیدها بیشترین آراء را کسب کردند که با برگزاری انتخابات درون سازمانی آقای امیرحسین محمدی با کسب سه رأی به‌عنوان دبیر جدید انجمن علمی - دانشجویی جغرافیا انتخاب شدند که فعالیت‌شان را از ترم جدید (پائیز ۱۴۰۲) آغاز خواهند کرد.

متن تبریک دبیر و نائب دبیر فعلی انجمن جغرافیا

جناب آقای امیرحسین محمدی، دانشجو کارشناسی جغرافیا، انتخاب شایسته جنابعالی را به عنوان دبیر جدید انجمن علمی دانشجویی گروه جغرافیا دانشگاه زنجان تبریک و تهنیت عرض می‌نمایم و از خداوند منان توفیق، سلامتی و شادکامی خواستاریم.

محمدرضا نعمتی و پویا شیخ چوپانی

همکاران این شماره:

-دکتر مهدی چراغی

-ابوالفضل رحیمی

-زینب باقری

-پویا شیخ چوپانی

- مریم فتوت

-فاطمه بیگدلی

-محمدرضا نعمتی

-مریم محملو

فهرست

- ۶ ..... کاربرد ارزش دیجیتال مسافرتی در صنعت گردشگری
- ۹ ..... اثرات بام‌های سبز در شهرها
- ۱۲ ..... ارزیابی مقاوم‌سازی مسکن در کاهش آسیب‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی در برابر زلزله
- ۱۴ ..... مروری بر مدال‌ها و جوایز بین‌المللی در رشته جغرافیا
- ۱۶ ..... بررسی اثرات تنوع معیشتی در نواحی روستایی
- ۱۹ ..... نظریه مکانی، فضایی

کاربرد ارزهای دیجیتال
مسافرتی در صنعت
گردشگری

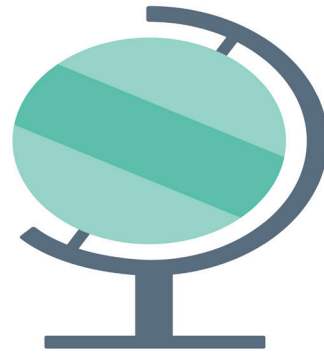
اثرات بام های سبز
در شهرها

ارزیابی مقاوم سازی مسکن در کاهش
آسیب پذیری کالبدی سکونتگاه های
روستایی در برابر زلزله

۱۴

مروری بر مدال‌ها و جوایز
بین‌المللی در رشته جغرافیا

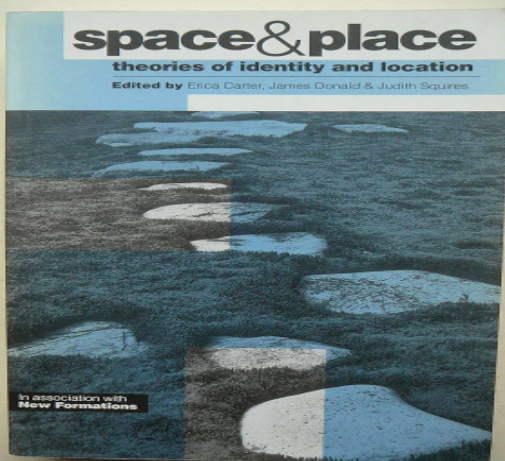
۱۶

بررسی اثرات تنوع معیشتی
در نواحی روستایی

۱۹

نظریه مکانی فضایی

کاربرد ارزهای دیجیتال مسافرتی در صنعت گردشگری

ارز دیجیتال در گردشگری چه کاربردی دارد ؟

اگر در حوزه گردشگری فعالیت یا تحصیل و پژوهش می‌کنید، بعید است این روزها واژه‌هایی مثل بیت‌کوین، اتریوم، بلاک‌چین، حذف واسطه‌های گردشگری و از بین رفتن کارمزد را در این صنعت نشنیده باشید؛ کلماتی که با ورود ارز دیجیتال در گردشگری بر سر زبان‌ها افتاده است. تصور کنید بتوانید:

بدون تبدیل ارز یا پرداخت کارمزد از هر کشوری خرید کنید، یا بدون آنکه هویتتان معلوم شود از کیف پول دیجیتالی خود استفاده کنید، یا حتی بدون کوچک‌ترین معطلی هزینه سفرتان را بپردازید.

همه چیزهایی که تصور کردید با استفاده از دیجیتال در گردشگری امکان‌پذیر می‌شود. اگرچه کمتر از دو دهه (از سال ۲۰۰۹) از زمان ظهور ارزهای دیجیتالی می‌گذرد؛ اما امروزه استفاده از ارز دیجیتال در گردشگری به یک مزیت رقابتی برای شرکت‌های مسافرتی تبدیل شده است. توسعه ارز دیجیتال در گردشگری، دغدغه مسافران را هم تغییر داده است؛ اکنون آن‌ها به استفاده از ارز دیجیتال در سفر فکر می‌کنند، به دنبال شرکت‌های مسافرتی با امکان پرداخت‌های دیجیتالی هستند و مایلند هزینه تورهایی خود را به کمک رمز ارزها پرداخت کنند. با همه تغییر و تحولاتی که ارز دیجیتال در گردشگری به وجود آورده، وقت آن رسیده تا با مفهوم کلی ارز دیجیتال و آینده ارز دیجیتال در صنعت گردشگری بیشتر آشنا شویم.

ارز دیجیتال چیست؟

ارز دیجیتال (Digital Currencies) همانطور که از اسمش پیداست، نوعی از ارز است که تنها به صورت دیجیتالی یا الکترونیکی در دسترس مردم قرار دارد. ارزهای دیجیتال به پول دیجیتال، پول الکترونیکی، ارز الکترونیکی یا پول مجازی (Cybercash) هم معروف‌اند و در بستر بلاک‌چین، نوعی پایگاه داده دیجیتالی غیرمتمرکز، تشکیل می‌شود.

برای درک بهتر ارز دیجیتال و انواع کاربرد ارز دیجیتال در گردشگری به تعاریف زیر توجه کنید:

ارزهای دیجیتال تنها به صورت الکترونیکی وجود دارند؛ به همین دلیل تنها از طریق کامپیوتر یا تلفن همراه قابل دسترس هستند.

ارزهای دیجیتال معمولاً نیازی به واسطه ندارند و اغلب ارزان‌ترین روش برای معامله هستند.

ارزهای دیجیتال با رمز ارزها تفاوت‌هایی دارند و همه ارزهای دیجیتال جزو دسته‌بندی رمز ارزها قرار نمی‌گیرند.

ارزهای دیجیتال با امکان انتقال یکپارچه، هزینه‌های تراکنش را کاهش می‌دهند.

برخی از ارزهای دیجیتال مانند رمز ارزها (Crypto Currencies) غیرمتمرکز هستند و توسط هیچ نهاد دولتی صادر نمی‌شوند.

ارزهای دیجیتال اگرچه وجود فیزیکی ندارند؛ اما هر کدام از آنها دارای ویژگی‌های منحصر به فردی هستند. از این ارزها می‌توان برای خرید کالا یا پرداخت هزینه خدمات استفاده کرد.

ارزهای دیجیتال بدون مرز و محدودیت هستند و امکان تراکنش فوری را برای کاربران فراهم می‌کند. تنها کافی است به اینترنت وصل باشید تا بتوانید از هر کجا که هستید تراکنش‌های مالی خود را انجام دهید. برای مثال، شخصی در ایالات متحده آمریکا می‌تواند به راحتی هزینه بسته سفر خود را از طریق ارزهای دیجیتال به شخصی ساکن اروپا یا شرکتی در هند پرداخت کند؛ موضوعی که کارایی ارز دیجیتال در گردشگری را نیز نشان می‌دهد.

ارزهای مجازی: ارزهای مجازی (Virtual Currencies)، ارزهای دیجیتالی هستند که توسط توسعه‌دهندگان یا سازمان‌های سرمایه‌گذاری کنترل می‌شود. برای استفاده از این ارزها هنوز قانونی وجود ندارد.

ارزهای دیجیتال بانک مرکزی: ارزهای دیجیتال بانک مرکزی (Central bank digital currencies) همانطور که از اسمش پیداست، توسط بانک‌های مرکزی یک کشور صادر می‌شود. این ارزهای دیجیتال می‌توانند جایگزین ارز سنتی یا فیات (Fiat) شوند.

انواع ارز دیجیتال

ارز دیجیتال یک اصطلاح فراگیر است که برای توصیف انواع ارزهای موجود در حوزه دیجیتال و الکترونیک استفاده می‌شود. این ارزها به طور کلی به ۳ دسته مختلف تقسیم می‌شوند:

رمز ارز یا ارزهای رمزنگاری شده (Cryptocurrencies): رمز ارزها، نوعی ارز دیجیتال هستند که از رمزنگاری برای ایمن‌سازی و تأیید تراکنش‌های آنها در شبکه دیجیتال استفاده می‌کند. رمز ارزها بر روی شبکه غیرمتمرکز و مبتنی بر فناوری بلاک‌چین توزیع می‌شوند. رمز ارزها امکان پرداخت امن بدون استفاده از واسطه‌های شخص ثالث را برایمان فراهم می‌کند. بیت‌کوین، محبوب‌ترین و پرمعامله‌ترین رمز ارز است که ارزش آن در بازارهای رمزنگاری در دسامبر ۲۰۲۱، به بیش از ۸۶۲ میلیارد دلار رسید. اتریوم، یکی دیگر از رمز ارزهای رایج جهان است که اغلب برای قراردادهای هوشمند استفاده می‌شود.

پرداخت با ارز دیجیتال در گردشگری

گردشگران بین‌المللی همیشه نگران از بین رفتن ارزش پول خود در تبدیل ارز هستند و اغلب از پرداخت هزینه‌های به‌هوده به واسطه‌های گردشگری گله دارند. این مشکل برای عشاير دیجیتال که دائماً در سفر هستند، دوچندان می‌شود. در این شرایط استفاده از ارز دیجیتال در گردشگری مطرح می‌شود. ارزهای دیجیتال با کاهش موانع نقل و انتقال و حذف بازارهای واسطه، گزینه‌ای ایده‌آل برای پرداخت هزینه‌های سفر به شمار می‌آید؛ روندی که در دوران کرونا به سرعت در شرکت‌های مسافرتی توسعه یافت و تحول بزرگی در شیوه پرداخت مسافران به وجود آورد. هم‌اکنون گردشگران می‌توانند به کمک رمز ارزهایی مانند بیت‌کوین به راحتی بلیت هواپیما یا اتاق هتل رزرو و هزینه رستوران خود را پرداخت کنند.

مزایای پرداخت با ارز دیجیتال در گردشگری

ارزهای دیجیتال در گردشگری مزایای بی‌شمار خود را مدیون فناوری بلاک‌چین هستند. رمز ارزها در بستر بلاک‌چین ایجاد می‌شوند و تراکنش‌های آن‌ها در بلوک‌های آن ذخیره می‌شود. فناوری بلاک‌چین با پر کردن شکاف‌های موجود بین سیستم‌های پرداخت متنوع امروزی، تأخیر در دسترسی به اطلاعات درست، افزایش هزینه و ضررهای مالی را از بین می‌برد. پرداخت به کمک ارزهای دیجیتال در گردشگری نه تنها برای مسافران، بلکه برای شرکت‌های مسافرتی و ذی‌نفعان این صنعت نیز مزایای بسیاری دارد.

ایمن و قابل‌ردیابی: پرداخت از طریق ارز دیجیتال در گردشگری، امن‌تر و قابل‌ردیابی‌تر است؛ چرا که تمامی تراکنش‌ها روی بستر بلاک‌چین ثبت شده و قابل تغییر نیست. از طرف دیگر، این سیستم غیرمتمرکز به هیچ واسطه‌ای اجازه نمی‌دهد که در پرداخت دخالت کند یا آن را به تأخیر بیندازد. در عین حال، در پرداخت با ارزهای دیجیتال در گردشگری هیچ‌کس به هویت شما یا اطلاعات کارت اعتباری‌تان دسترسی نخواهد داشت.

تسهیل پرداخت: در پرداخت با ارز دیجیتال در گردشگری، نیازی به تبدیل ارز ندارید؛ یک کیف پول دیجیتال کافی است تا با زدن یک دکمه پرداخت‌های خود را انجام دهید.

افزایش درآمد کسب و کارهای مسافرتی: کاهش نگرانی و دردهای پرداخت خدمات سفر به مسافران اجازه می‌دهد بدون مانع به خرید سفرهای بین‌المللی و محلی خود بپردازند.

ارائه اطلاعات ایمن و قابل اعتماد: اطلاعات موجود در شبکه بلاک‌چین، از خطر سرقت و تغییر توسط نهادها یا اشخاص در امان هستند. این اطلاعات به شفافیت بیشتر عملیات و جلب اعتماد مصرف‌کننده نیز کمک می‌کند.

صرفه‌جویی در زمان: در پرداخت با رمز ارز، دیگر نیازی نیست منتظر پردازش تراکنش خود باشید و پرداخت بدون کوچک‌ترین تعلل به سرعت انجام می‌شوند. این موضوع هم برای گردشگران مطلوب است و هم باعث سرعت کسب و کارهای سفر می‌شود.

تمایز برند: امکان پرداخت‌های دیجیتالی با رمز ارز در شرکت‌ها مسافرتی، با نوعی تلاش بازاریابی موجب تمایز برند از سایر رقبا می‌شود.

هشت برند مسافرتی با امکان پرداخت ارز دیجیتال

۱- اکسپدیا (Expedia)   ۲- چپ ایر (CheapAir)

۳- تراولا (Travala)   ۴- پلتفرم دستینیا (Destinia)

۵- آلترناتیو ایرلاینز (Alternative Airlines)

۶- شرکت هواپیمایی ایر بالتیک (Airbaltic)

۷- هتل‌ها و ریزورت‌های پاولیون (Pavilion)

۸- گروه هتل کسلر (The Kessler Collection)

(مریم محمدلو)

(دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی گردشگری)

چالش‌های استفاده از ارز دیجیتال در گردشگری

عدم دسترسی در همه زمان‌ها و مکان‌ها: برای دسترسی به کیف پول دیجیتال خود به اینترنت نیاز دارید؛ بنابراین بدون وجود زیرساخت اینترنت امکان استفاده از ارزهای دیجیتال برایتان وجود ندارد..

امکان هک شدن: . هکرها می‌توانند از طریق هک کیف پول الکترونیکی شما یا تغییر قوانین پروتکل‌های شبکه، ضررهای زیادی به شما وارد کنند.

ناپایداری ارزش: از دیگر مشکلات ارزهای دیجیتال، ناپایداری ارزش آن‌ها است. با توجه به اینکه اکثر ارزهای دیجیتال غیرمتمرکز هستند و نهاد خاصی بر فعالیت آن‌ها نظارت نمی‌کند، امکان نوسان قیمتی شدید در آن‌ها وجود دارد.

اثرات بام های سبز در شهرها

بام سبزها

گسترش روزافزون شهرنشینی و نیاز به ساخت بناهای بیشتر سبب از بین رفتن پوشش گیاهی در شهرها شده است. ایجاد پوشش گیاهی بر روی بامها از گزینه‌های مناسب برای افزایش مساحت فضای سبز شهری به نظر می‌رسد. در بسیاری از کشورهای دنیا نقش بام‌های سبز در کاهش مشکلات محیط زیستی شهری امری پذیرفته شده است.

معرفی بام سبز و انواع آن

بام سبز که بام گیاهی و بام زیستی نیز نامیده می‌شود یک سیستم سبک وزن مهندسی ساز است که رشد گیاه را در بام میسر ساخته و در عین حال از بام محافظت می‌کند. بام سبز نه تنها سطحی است که با رنگ سبز پوشیده شده بلکه یک سطح زنده در بالای بام می‌باشد. بنابراین با ایجاد بام سبز نه تنها می‌توان از پتانسیل چشم انداز ساختمان‌ها استفاده نمود، در مقیاس کلی نیز گامی مثبت در جهت توسعه فضای سبز شهری برداشته خواهد شد و در تعریفی دیگر بام سبز به پوشش گیاهی روی بام ساختمان‌ها گفته می‌شود و اسامی مختلفی را دارا می‌باشد این نام‌ها عبارتند از: بام سبز، باغ بام، بام زنده، بام اکولوژیکی و بام گیاهکاری شده یا بام گیاهی تفاوت اصلی بام سبز و باغ بام در عمق محیط کشت یا خاک در آن‌ها است. در واقع بام‌های سبز بر حسب عمق محیط کشت به دو و گاهاً سه دسته تقسیم‌بندی می‌شوند. در بام‌هایی که قرار است بام سبز متمرکز روی آنها اجرا شود قبل از ساخت ساختمان به تحمل بار و نفوذ ناپذیری بام توجه شده و استحکام سازی بنا و عایق‌بندی مناسب صورت می‌پذیرد، اینگونه بام‌ها اکثراً برای مکان‌های عمومی استفاده می‌شوند.

انواع بام سبزها :

۱- سیستم گسترده)

بام سبز گسترده شامل یک یا دو نوع گیاه می‌شود و محیط کاشت کم عمق است با حدوداً ۳۰ تا ۵۰ سانت عمق و به آن مقطع کم ارتفاع نیز می‌گویند. در این نوع بخشی از بام یا تمام آن را با گیاهان مختلف پوشش می‌دهند. این سیستم زمانی که بخواهیم کمترین بار را به سقف وارد کنیم استفاده می‌شود.

۲-سیستم متمرکز)

این سیستم شامل انواع مختلفی از گیاهان می‌باشد و می‌توانیم آن را مانند یک پارک طراحی کنیم. معمولاً در این بام‌ها درختان بزرگ و آب‌غا نیز استفاده می‌شود که برای این کار نیاز به تقویت سازه دارد و می‌توان عمق فلاورباکس‌ها را از ۵۰ تا ۱۰۰ استفاده کرد و حتماً از تمام لایه‌های بام سبز استفاده کرد.

۳-سیستم متمرکز)

در این سیستم زه‌کشی، فیلتراسیون، لایه محافظ و عایق پرایمری و همچنین مش انجام می‌شود و از خاک مناسب استفاده می‌کنند و از گیاهان مختلفی استفاده می‌شود که از نگهداری بیشتری برخوردار می‌باشند ولی با سیستم آبیاری قطره‌ای نگهداری آن را می‌توان کم کرد.

سیستم مدولار یا جعبه گیاه در بام سبز چیست؟

برخی یک دسته دیگر برای بام سبز با نام بام سبز مدولار یا جعبه‌ای در نظر می‌گیرند در این سیستم گیاهان در جعبه‌های مخصوص که قسمتی از بام یا تمام آن را می‌پوشاند نگهداری می‌شوند؛ گیاهان در جعبه‌ها و فلاورباکس‌هایی با طرح‌های متنوع قرار می‌گیرند که می‌توان آن‌ها را در قسمت‌هایی از بام چید و نصب کرد. همچنین نصب آسان، تعمیر آسان در صورت نشت و وجود جعبه‌های آماده با عمق‌های محیط کشت کم و زیاد از مزایای این سیستم است.

فواید بام سبز

اجزای بام سبز به چند دسته تقسیم می‌شود؟

۱- پوشش گیاهی بام سبز / ۲- محیط کشت بام سبز / ۳- لایه‌های زهکش بام سبز/عایق سازی رطوبتی بام سبز/۴- لایه محافظ بام سبز/۵- فیلتراسیون بام سبز

چرا باید از بام سبز استفاده کنیم؟

بام سبز یا همان باغ بام‌ها فضاهای بلا استفاده‌ای هستند که می‌توان از آن‌ها برای ایجاد بام سبز استفاده کرد تا ساکنین اوقات دل‌نشینی را در کنار خانواده و دوستان سپری کنند. بام سبز بر روی سازه بام ساختمان‌ها قرار می‌گیرد و با ایجاد یک فضای سبز، که امروزه از آن علاوه بر ایجاد فضای سبز به منظور زیبایی و کاربردی‌تر شدن فضای بام استفاده می‌کنند. نکته حائز اهمیت و یکی از دلایل بارز ساخت بام سبز کاهش آلودگی هوا و تولید اکسیژن می‌باشد.

توجیه اقتصادی بام سبز

مترآژ بام، در مقایسه با کل مترآژ ساخت ساختمان معمولاً نسبت کمی است. معماری بام سبز نیز اصولاً به گونه‌ای است که براساس بهره‌وری زیاد از مترآژ مورد استفاده طراحی می‌شود. با این فرضیات اصولاً هزینه انجام شده بابت ساخت مترآژ نه چندان زیادی از ساختمان به عنوان بام سبز به تناسب بهره‌وری و امکاناتی که از آن حاصل می‌شود، مقرون به صرفه خواهد بود. هزینه اجرای بام سبز برای ساختمان‌های آپارتمانی، به‌طور متوسط بین ۲ تا ۷ درصد به هزینه‌های ساخت آن ساختمان اضافه می‌کند؛ در حالی که در فروش همان ساختمان، وجود این فضا بیش از ۱۰ درصد افزایش فروش را در پی خواهد داشت.

قوانین شهرداری بام سبز

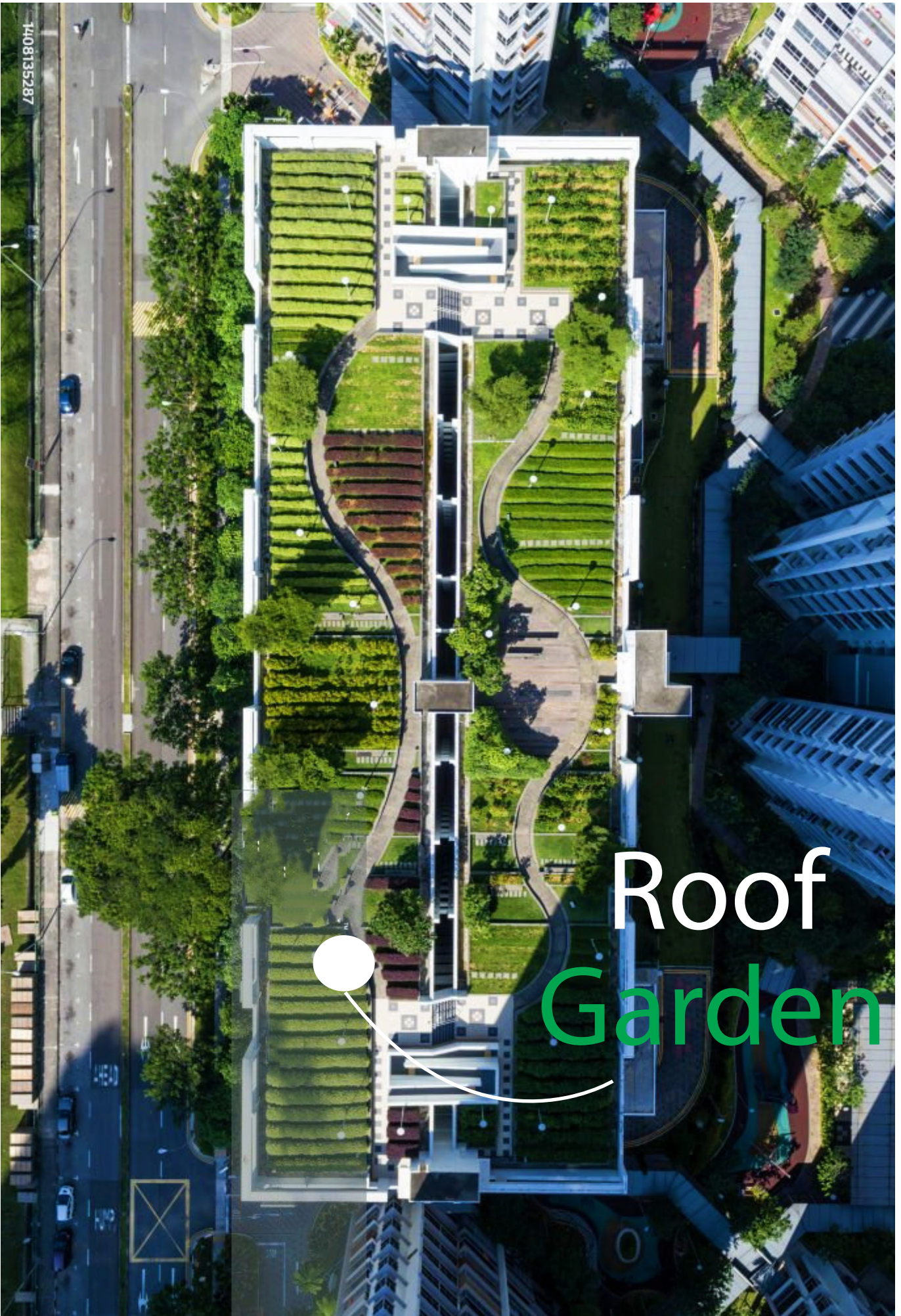
قوانین شهرداری در سال‌های اخیر با اصطلاح تعریف شده "توسعه عمودی فضای سبز" نه تنها مانعیتی بر اجرای بام سبز ندارد، بلکه گسترش فضای سبز مورد تشویق نیز قرار گیرد. معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری، در سال ۱۳۸۹ ضوابط طراحی فضاهای سبز شهری را طی نشریه شماره ۲۰۳ معاونت نظارت راهبردی دفتر نظام فنی اجرایی منتشر کرده است.

بام سبز بروی ساختمان قدیمی

بررسی‌ها و محاسبات انجام شده حاکی از امکان اجرای سیستم بام سبز بر روی بیش از ۹۰ درصد از بام‌های ساختمان‌های اجرا شده قدیمی است. برای اجرای بام سبز روی ساختمان قدیمی ابتدا کف سازی‌های انجام شده روی بام برداشته می‌شوند. با توجه به وزن کم سیستم بام سبز می‌توان حداقل ضخامت ممکن را با وزنی برابر با مقدار بار برداری شده مساوی قرار داد و اجرا کرد. عدم نیاز به کودهای شیمیایی و استفاده از خاک کاملاً ارگانیک، فضایی سبز بدون لطمه زدن به طبیعت را به وجود خواهد آورد. رفع آلودگی هوا با فضای سبز به وجود آمده در بام یا تراس‌های ساختمان بزرگترین دستاورد اجتماعی به دست آمده از این سیستم خواهد بود.

(ابوالفضل رحیمی)

(دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری)

1408135287

Roof Garden

ارزیابی مقاوم سازی مسکن در کاهش آسیب پذیری کالبدی

سکونتگاه های روستایی در برابر زلزله

(زینب باقری)

(دانشجوی کارشناسی ارشد رشته ی جغرافیا و برنامه ریزی روستایی)

لذا اگر بتوان با روش یا روش‌هایی میزان آسیب‌پذیری ساختمان‌های شهری ناشی از حوادث طبیعی مانند زلزله را تعیین کرد، می‌توان با اتخاذ راهکارهایی آمادگی را تا حد بسیار زیادی افزایش داد.

از میان مخاطرات و بحران‌های طبیعی، زلزله یکی از مهم‌ترین مخاطراتی می‌باشد که کشورهای متعددی را در طول سال تحت تاثیر قرار می‌دهد و عاملی است که تاثیر عوارض آن روی جوامع بشری چه از بعد تلفات جانی و چه از جنبه‌های اقتصادی همواره در طول تاریخ قابل توجه بوده است. با توجه به پیشرفت دانش و تکنولوژی و همچنین افزایش روزافزون جمعیت و ضرورت توسعه مناطق شهری و روستایی، چگونگی مقابله با بلایای طبیعی و به خصوص زلزله، کارآمدترین و یا شاید بهترین گزینه، مدیریت و برنامه‌ریزی در این زمینه می‌باشد.

غالباً تحقیقات به عمل آمده در مورد کاهش خسارات ناشی از زلزله حول محور روش‌های ساخت و ساز واحدهای ساختمانی جهت افزایش مقاومت بنا در برابر زلزله بوده است که این تنها بخشی از جنبه‌های آمادگی در مقابله با زلزله است. برنامه‌ریزی برای کاهش بحران‌های زلزله دارای فرایند نسبتاً پیچیده‌ای می‌باشد، اگر چه در شرایط کنونی، پیشگویی زمان دقیق زمین لرزه‌ها و پیشگویی وقوع آنها امکان‌پذیر نیست، اما کاهش زیان‌های ناشی از آن امکان‌پذیر است.

مساکن روستایی در ایران به لحاظ الگوی ساخت در مرحله گذار از الگوی سنتی به الگوی جدید و مدرن قرار دارد. الگوی جدید ساخت و ساز مسکن روستایی غالباً برگرفته از الگوی مساکن شهری است که در آن به نوعی سیمای شهر تداعی می‌شود. طرح بهسازی مسکن روستایی در کشوری که به طور جدی توسط بنیاد مسکن انقلاب اسلامی پیگیری و اجرا می‌شود، یکی از عوامل تحول ساز و دگرگون کننده الگوی مسکن روستایی از سنتی به مدرن است. این در حالی است که مسکن در روستاها تنها به عنوان فضای زیست نبوده و از کارکرد چندگانه‌ای برخوردار است. مسکن به عنوان یک نیاز اساسی و یکی از اجزای اصلی بافت کالبدی سکونتگاه‌ها نقش اساسی در شکل‌گیری ساختار فضایی و هویت معماری روستایی دارد و مهم‌ترین معیار رضایت‌مندی از مسکن در استحکام آن خلاصه می‌شود. با توجه به ناپایدار بودن عرصه جغرافیایی کشور در رابطه با سانحه طبیعی زلزله، مواردی از قبیل عدم رعایت ضوابط فنی، استفاده از مصالح ساختمانی سنتی و غیر مقاوم و فرسوده بودن مسکن، منجر به آسیب‌پذیری بیشتر سکونتگاه‌های روستایی در برابر زلزله شده است. زلزله یکی از سوانح طبیعی است که بیشتر کشورها از جمله ایران با تهدیدات آن مواجه می‌باشند.

در سکونتگاه‌های روستایی، مسکن به عنوان اصلی‌ترین عنصر کالبدی فضا از ماهیتی چند کارکردی برخوردار است. شهرها در طول تاریخ هیچ‌گاه از آسیب حوادث طبیعی در امان نبوده‌اند، به گونه‌ای که از گذشته یکی از راه‌های اساسی برای ایجاد آمادگی در برابر مخاطرات، آگاهی از درجه آسیب‌پذیری شهر در صورت وقوع آن است.

تعیین مشخصات کالبدی (تیپ ساختمانی، ترکیب کالبدی قطعات و راه‌ها) و مشخصات عملکردی (نوع کاربری ها، تراکم جمعیتی) در هریک از مقیاس‌های شهری با توجه به میزان آسیب‌پذیری و محدودیت‌های مکان طبیعی جهت افزایش امکانات گریز و پناه مردم (تیپ ساختمانی مناسب، تراکم ساختمانی کم، استفاده از راه‌ها به عنوان فضاهای گریز و : پناه و ...)، از جمله روش‌های کاهش آسیب‌پذیری می‌باشند.

بر پایه‌ی این واقعیت غیرقابل انکار که در گذشته نظام سنتی و بومی سازمان‌دهی فضا و کالبدی سکونتگاه‌های روستایی، به منظور شکل‌دهی به عناصر فضا نظیر مسکن روستایی سعی بر رعایت «اصل هم‌پیوندی و هماهنگ سازی آن با شرایط و محیط» داشته‌اند؛ و این که الگوی ساخت و ساز در روستاها عمدتاً با خصایص سکونتگاه‌های شهری همسو بوده، اجرای طرح بهسازی مسکن در نواحی روستایی کشور از منظر برنامه‌ریزی توسعه و رویکرد توسعه پایدار با پرسش‌هایی مواجه است. نظیر این که :

- با وجود تلاش‌های صورت گرفته در راستای استیلای توسعه کالبدی و فیزیکی سکونتگاه‌ها

و مسکن روستایی، میزان هم‌پیوندی ساخت‌ها و سازهای مسکونی با توان‌های محیطی و متناسب با نیازهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی خانواری روستایی چه تغییری یافته است؟

توسعه پایدار بر پایه رویکردی آینده‌نگر به دنبال هوشیاری انسان نسبت به منابع طبیعی کره زمین است و خواهان یک سبک زندگی پایدار برای همه‌ی انسان‌ها می‌باشد. از سوی دیگر مخالف مصرف بیش از اندازه، اتلاف منابع و بی‌توجهی به نسل‌های آینده و قطع رابطه با گذشته است.

در این راستا یکی از اجزای اساسی و شالوده‌های توسعه از منظر مکانی- فضایی، مقوله توسعه پایدار روستایی است که به بهبود زندگی و دستیابی به عدالت اجتماعی می‌انجامد.

در مجموع می‌توان گفت به منظور بروز پایداری در روستا باید از جزء به کل نگرست و گام برداشت که در این میان مسکن به عنوان یک جزء می‌تواند به شکل کلیتی عمل کند که با شکل بندی ساختار مناسب آن می‌توان گامی مناسب به سوی توسعه پایدار برداشت.

تأمین مسکن روستایی که قاعدتاً با هدف نیل به کیفیت فضایی مطلوب تر دنبال می‌شود، نیازمند تفکری جامع نگر در توسعه فضایی و کالبدی، برنامه‌ریزی، طراحی و اجرا، توانایی‌ها و کاستی‌های موجود در این زمینه است. مسکن به عنوان استخوان‌بندی کالبد روستا نقش زیادی در محافظت از انسان در برابر سوانح طبیعی ایفا می‌کند. مهم‌ترین بحث در رابطه با پیامدهای زلزله در سکونتگاه‌های روستایی به ناامن بودن ساختارهای کالبدی ناشی از استفاده از مصالح ساختمانی با کیفیت نامناسب، فقدان نظارت بر ساخت، صرفه‌جویی در هزینه‌ها، عدم رعایت ضوابط ساختمانی، مکانیابی نادرست متأثر از گذشته و توسعه نامناسب آتی سکونتگاه‌ها و نظایر آن برمی‌گردد که در مواقع بروز سانحه زلزله منجر به آسیب‌پذیری لرزه‌ای بالا و بروز تلفات و خسارت متعددی در سکونتگاه‌های روستایی در زلزله‌های گذشته شده است. بنابراین، ضرورت توجه به ارتقای ابعاد کالبدی مسکن و تلاش در جهت حذف شرایط ناامن می‌تواند به کاهش اثرات زلزله و افزایش احساس امنیت در جامعه روستایی بیانجامد.

مروری بر مدال ها و جوایز بین المللی در رشته جغرافیا

در این سالها در بسیاری از فضاهای علمی کشور و فضای مجازی مشاهده می شود که برخی از افراد از روی عدم شناخت، عدم آگاهی، خود کمتر بینی و یا بر اساس حسادت و خباثت و... به رشته جغرافیا می تازند، البته که به دنبال واکاوی و ریشه در اینجا نیستیم گرچه عملکرد اساتید و دانشجویان این رشته را در شناخت درست آن به دیگران را هم مزید بر علت می دانم (که در سه بخش به نقد و بررسی رشته جغرافیا در ایران پرداخته ایم).

شاید شما دوستان، علاقمندان و تحصیل کنندگان در رشته و گرایش های جغرافیا و بسیاری از اساتید داخلی علاقمند و مایل به آشنایی با انجمن ها، سازمان ها و ارگان های بین المللی و جوایز آنان در جغرافیا باشید و البته شاید نمی دانستید و حتی نمی دانید بزرگترین انجمن علمی جهان (انجمن علمی جغرافیا آمریکا است و نه انجمن های هم مانند IEEE و... این موضوع هم قابل تامل است) و جالب تر آنکه قدیمی ترین انجمن هم انجمن سلطنتی جغرافیایی اکتشافی اسپانیا، و بعد از آن انجمن سلطنتی انگلستان ... می باشد.

در کمال تعجب در این سالها متوجه شدیم برخی از اساتید ما نمی دانند این رشته در صدر تمامی رشته ها هم از لحاظ تعداد و تنوع مدال های علمی و جوایز بین المللی و هم ارزش (مادی و معنوی) آن قرار دارد، شاید هم می دانستند ولی به دلایلی بروز نمی دهند. شاید تا اینجا بسیاری از شما تعجب کرده باشید اینگونه نیست و بارها به رشته ها و سایر علوم فلش بک بزیندکمی اندیشه کنید آیا در ذهن و فکرتان بارها به سمت فیدل، نوبل و... رشته های ریاضی، فیزیک، ادبیات، شیمی و... توسط افراد و رسانه ها جهت داده نشده اید؛ خوب در ادامه این بحث ممکن است صورتان را بکلی تغییر دهیم.

اما قبل از شروع بحث این نکته را بدانید این مدال ها، جوایز و... را می توان هم بر حسب نهاد و سازمان و انجمن های اهدا کننده و هم بر اساس منطقه و کشور و همچنین بر اساس دانشگاه اهدا کننده تفکیک و تنظیم کرد، در ضمن بیشتر این جوایز لزوما محدود به افرادی از کشور اهدا کننده جایزه نبوده (بین المللی اند) و ممکن است فارغ التحصیل یا دانشجوی سایر رشته ها (که در علوم مرتبط با جغرافیا و فضا فعالیت می کنند همچون کاشافان فضا و...)، یا سازمان ها، دانشگاه ها و یا نهادی در فرسنگها دورتر آنرا دریافت کنند و این جوایز به آنها تعلق بگیرد.

جوایز و مدال های اهدایی توسط انجمن جغرافیایی آمریکا

در ابتدا سعی می کنیم به جوایز و مدال های انجمن های تخصصی و علمی در خود جغرافیا اشاره کنم و اولین مورد ما هم معرفی جوایز و مدال های انجمن جغرافیایی آمریکا خواهد بود.

از زمان تأسیس AGS در سال ۱۸۵۱، این انجمن افتخارات، جوایز و مدال‌های مختلفی را به بسیاری از شخصیت‌های تاریخی در جغرافیا و اکتشافات اعطا کرده است. یکی از معتبرترین افتخارات آن هم امضای Fliers and Explorers Globe است. در انجمن AGS همچنین ۹ مدال و جایزه برجسته (بین المللی) به همراه چندین کمک هزینه افتخاری که به طور منظم اهدا می‌شود، تدارک دیده شده است. اما مدال‌ها اهدایی انجمن (به ترتیب تأسیس آنها) عبارتند از:

انجمن جغرافیایی ایرلند: با هدف افزایش آگاهی از ارزش و تأثیر جغرافیا در ایرلند از طریق انواع فعالیت‌ها اجتماعی. همچنین آخرین اخبار و رویدادهای آینده را به اشتراک می‌گذارد.

انجمن زمین‌شناسی کانادا: علم زمین‌شناسی و زمینه‌های نزدیک به آن را ترویج می‌کند.

مؤسسه جغرافی دانان استرالیا: نهاد اصلی که جغرافیدانان استرالیا نمایندگی می‌کند و مطالعه جغرافیا را در استرالیا ترویج می‌کند، که اعضای آن در تئوری، روش‌ها و عملکرد جغرافیا علاقه دارند.

اتحادیه بین‌المللی جغرافیایی: کاوش در منابع جهانی در زمینه جغرافیا را به اشتراک می‌گذارد.

اتحاد مینه سوتا برای آموزش جغرافیایی: تشکلی ست با مربیان و متخصصانی که تعهد مشترکی به آموزش با کیفیت و گسترش آموزش جغرافیا دارند.

کارگروه سنجش از دور شورای ملی آموزش جغرافیایی: با آموزش و اشتراک گذاری اطلاعات کیفیت در آموزش جغرافیایی را از طریق استفاده از سنجش از دور ارتقا می‌دهد.

مدال جغرافیایی کولوم،

the Cullum Geographical Medal

مدال چارلز پی دالی

the Charles P. Daly Medal

مدال ساموئل فینلی بریز مورس

the Samuel Finley Breese Morse Medal

مدال صدمین سالگرد دیوید لیوینگستون

the David Livingstone Centenary Medal

مدال جورج دیویدسون

the George Davidson Medal

مدال نقشه برداری / کارتوگرافی

the O. M. Miller Cartographic Medal

مدال ون کلیف

the Van Cleef Memorial Medal

مدال یادبود پل پی ووراس

the Paul P. Vouras Medal

مدال الکساندر و ایلسه ملامید.

the Alexander and Ilse Melamid Medal

معرفی شاخص‌ترین انجمن‌ها و سازمان‌های جغرافیایی

انجمن جغرافی دانان آمریکا: یک انجمن علمی و آموزشی غیرانتفاعی که به پیشرفت جغرافیا در ایالات متحده و فراتر از آن کمک می‌کند.

انجمن جغرافیایی کالیفرنیا: به دنبال ارتقای درک جغرافیا و ترویج تعامل بین جغرافیدانان دانشگاهی، کاربردی و اعضای عموم است.

انجمن جغرافیدانان کانادا: اهداف CAG تشویق مطالعه و تحقیق جغرافیایی به ویژه در رابطه با محیط کانادا است.

جامعه جغرافیدانان نیوزلند: به درک علمی و آموزشی جغرافیا می‌پردازد.

انجمن جامعه ملی جغرافیا: یکی از بزرگترین سازمان‌های غیرانتفاعی در جهان که حفاظت از محیط جغرافیایی و محیط زیست و تاریخ را ترویج می‌کند.

انجمن جغرافیایی سلطنتی (با موسسه جغرافی‌دانان بریتانیا): یک انجمن دانش‌آموزان و دانشجوی بریتانیا به نمایندگی از جغرافی‌دانان و جغرافیا.

انجمن جغرافیایی سلطنتی اسکاتلند: از طریق آموزش جامعه‌اش با محیط طبیعی و جوامع انسانی درک از جغرافیا را ترویج می‌کند.

انجمن جغرافیایی روسیه: علم و آموزش را در روسیه توسعه می‌دهد و در عین حال دانش اکولوژیکی را ترویج می‌کند و از اصول توسعه پایدار حمایت می‌کند.

کنسرسیوم دانشگاه برای علوم اطلاعات جغرافیایی: این انجمن هدف دارد مرکز حرفه‌ای برای آموزش و استفاده از GIS را در تمام دانشگاه‌های جهان گسترش دهد.

(نویسنده: سید بصیر سعیدی)

(گردآوری: محمدرضا نعمتی)

(دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی گردشگری)

بررسی اثرات تنوع معیشتی در نواحی روستایی

بر اساس گزارش بانک جهانی ۱/۴ میلیارد نفر در جهان با درآمد کمتر از ۱/۲۴ دلار در روز زندگی می‌کنند. در حال حاضر نقض حقوق بشر، فساد، سوءاستفاده از کارگران، تبعیض، نرخ بالای ایدز، دسترسی نداشتن به امکانات آموزشی و... از ویژگی‌های اصلی بسیاری از کشورهای است. این چالش‌ها سبب شده‌اند دانشمندان علوم مختلف درباره این امر که «جامعه کنونی دوره طولانی ناپایداری را طی می‌کند» با هم توافق عمومی داشته باشند. به دلایل ذکر شده، تعداد زیادی از پیشگامان اجتماعی و دولت‌ها در سراسر جهان، ناپایداری موجود در جهان را درک کرده‌اند و تمایل دارند فعالیت‌های خود را به سمت پایداری تغییر دهند. توسعه پایدار نیازهای حال را بدون اینکه توانایی‌های نسل بعد را به خطر بیندازد فراهم می‌کند. به طور کلی بین تنوع معیشتی و توسعه پایدار یک ارتباط و به گونه‌ای یک پیوند محکم برقرار است که از هم تأثیر می‌پذیرند و چون هر دو مورد همه‌جانبه و فراگیر هستند به طور حتم به تنهایی در یک بعد باعث ایجاد توسعه‌ای که به شکل پایدار باشد نمی‌شوند و باید بینشی کلی نگر نسبت به جامعه داشته باشیم. در بسیاری از موارد ممکن است رشد صورت بگیرد؛ اما رشد به تنهایی در یک زمینه نمی‌تواند شرایط نامطلوب یک جامعه را به سمت مطلوب بودن سوق دهد و باعث عدالت اجتماعی در جامعه شود و بر قامت جامعه جامعه مدرنیته و کاپیتالیسم پیشاند.

در کشورهای کم درآمد تا متوسط، مردم روستایی اغلب سبب تنوعی از فعالیت‌های معیشتی را در سراسر بخش‌های متعدد به شیوه‌ای پیچیده و پویا به کار می‌گیرند. بوسه معیشت روستایی معمولاً درمی‌یابد افرادی که فعالیت‌های معیشتی متنوعی دارند، افرادی که اتکای بیشتری به منابع غذایی و درآمد کمتری دارند، کمتر آسیب‌پذیر یا مقاوم‌تر

هستند و یکی از مهم‌ترین ابعاد زندگی، فعالیت‌های اقتصادی است که انسان به کمک آن نیازهای اولیه خود از قبیل مواد غذایی، پوشاک، مسکن، آموزش، بهداشت، نیازهای فراغتی را برآورده می‌سازد. جوامع روستایی نیز از این مشکلات مستثنی نیستند و در طول چند دهه اخیر با چالش‌های متعددی از جمله کاهش جمعیت روستایی، کاهش درآمد، کاهش سطح اشتغال، کاهش تولیدات زراعی و مهاجرت نیروی کار مواجه شده‌اند. به عنوان مثال، در بیشتر کشورهای توسعه‌یافته برای بالابردن پایداری و توان مقابله روستاییان در برابر فشارهای ناشی از وابستگی به دولت‌ها و فشارهای اقتصاد جهانی، توجه ویژه‌ای به توسعه روستایی

معطوف شده است. توسعه مذکور بیشتر از نوع استراتژی‌های پایین به بالا و مبتنی بر اجتماع توانمند محلی است و جامعه محلی با تعاون و اتحاد، پایه‌های این فرایند را تشکیل می‌دهند یکی از پیش‌نیازهای دستیابی به این اهداف، تقویت پایداری اجتماعی و ابعاد مختلف آن در بین روستاییان است.

استاندارد زندگی خود ایجاد می‌کنند» .

بین تنوع معیشتی و تنوع‌طلبی رابطه‌ای جالب و گاهی گل آلود وجود دارد. تنوع معیشتی با داشتن تمرکز گسترده‌تر بر فرایندها و پیامدهای اجتماعی در حالی که در طول زمان تکامل می‌یابند از مفهوم باریک‌تر تنوع درآمدی متفاوت می‌شود. ایده تمرکز بر روی یک زمینه معیشتی، برای خروج از لفاف و دگرگونی در ساختار نهادی، اجتماعی، اداری و نظرات مردم چندان مفید واقع نمی‌شود. پس برای رسیدن به توسعه پایدار باید تنوع معیشتی ایجاد گردد و چون خود یک مقوله چندبعدی و مسلک به حساب می‌آید برای رسیدن به توسعه باید بر تمامی ابعاد و مدل‌های (مدرن‌سازی کشاورزی، صنایع، دفاع و علم و فناوری) مورد توجه قرار گیرد تا در نهایت به ارزش ختم شود و همین امر باعث تغییرات اساسی در ساختار اجتماعی، کاهش نابرابری، تسریع رشد اقتصادی و در نهایت ریشه‌کن‌سازی فقر می‌شود.

در حال حاضر با افزایش جمعیت، بالا رفتن نیازهای انسان و افزایش بیکاری باعث شده که کشورهای با درآمد پایین یا متوسط برای کاهش فقر و رسیدن به رشد اقتصادی مثبت به تنوع معیشتی در نواحی روستایی روی بیاورند و همین عمل باعث می‌شود افراد بدون درآمد یا افراد با درآمد پایین با حمایت‌ها و وام‌هایی که از طرف کشورها اعطا می‌شود برای بقای خود وارد اقتصاد روستایی شوند. ایران بعد از انقلاب اسلامی به تقلید از برنامه کشورهای که مهد انقلاب صنعتی بودند دست به قوی کردن نقاط شهری و تضعیف نقاط روستایی زد که بارزترین اثرات سوء آن مهاجرت‌های شهری، افزایش جمعیت شهری، افزایش بیکاری، خالی از سکنه شدن بسیاری از روستاها و مهم‌ترین آنها که هنوز هم کشور درگیر آن است افزایش بسیار زیاد حاشیه‌نشینی در سطح کشور شد.

توسعه پایدار

مفهوم توسعه پایدار بیش از ۳۰ سال است که در حال تکامل است و برای اولین بار توسط خانم (باربارا وارد) در اعلامیه کوکویاک درباره محیط‌زیست و توسعه به کار رفت. میلتون فریدمن می‌گوید: «یکی از اشتباهات بزرگ قضاوت در مورد سیاست‌ها و برنامه‌ها با نیت آنهاست تا نتایجشان». دستور کار ۲۰۳۰ با ۱۷ هدف توسعه پایدار خود (SDGs) باهدف ریشه‌کن‌کردن فقر، ایجاد و گنجاندن اقتصادی، اجتماعی و حفاظت از محیط‌زیست دنبال می‌شود. در مناطق روستایی، هدف از ثبات اجتماعی کمک به توسعه زندگی سالم است. تأمین نیازهای اساسی جامعه روستایی با در نظر گرفتن کیفیت زندگی منطبق با کیفیت محیط‌زیست و بر اساس نظام‌های اقتصادی به‌منظور دستیابی به بالاترین درجه رضایت از زندگی است. ثبات اجتماعی به‌عنوان پیوندی بین ابعاد مختلف توسعه پایدار عمل می‌کند و هدف نهایی توسعه پایدار است.

پایداری اجتماعی به‌عنوان یکی از ستون‌های سه‌گانه توسعه پایدار رابطه محکمی بین ابعاد مختلف توسعه پایدار و هدف نهایی آن است. درحالی‌که توسعه اقتصادی و زیست‌محیطی هر دو از اهداف توسعه پایدار و ابزاری برای دستیابی به پایداری اجتماعی محسوب می‌شود. تأکید بر تنوع معیشتی به‌عنوان یک استراتژی توسعه خرد اقتصادی با ظهور چارچوب معیشت پایدار در دهه ۱۹۹۰ شتاب به دست آورد. به طور گسترده، معیشت شامل سبد فعالیت‌ها، دارایی‌های مادی و غیرمادی، و دسترسی به اینها است که با هم از زندگی مردم حمایت می‌کنند. یک معیشت ممکن است پایدار باشد اگر دارایی‌ها به‌خوبی قابل حفظ باشند، آسیب‌پذیری در برابر شوک‌های خارجی و روندهای نامطلوب می‌تواند کاهش یابد و فعالیت‌های معیشتی منابع و محیط‌های طبیعی را بیش از حد بهره‌برداری نمی‌کنند. در طول چند دهه گذشته، تعداد و دامنه تحقیقات به کار بردن چارچوب معیشت پایدار و به طور خاص‌تر به دنبال تنوع برای توسعه روستایی و پایداری منابع در زمینه‌های اجتماعی در مقیاس کوچک به طور مداوم رشد کرده است.

از آنجا که با ایجاد تنوع و رقابت معیشتی در نواحی روستایی تا حدود زیادی مالکیت‌ها به بخش خصوصی سپرده می‌شود همین امر یک گام مثبت در ایجاد تفاوت‌ها خواهد بود و بخش دولتی را وادار به رقابت در عرصه‌های مختلف با بخش خصوصی می‌کند و شاخص رقابت به‌تنهایی، بالارفتن کیفیت و از همه مهم‌تر رشد مثبت و انحصار را به دنبال خواهد داشت. راهی که چین بعد از مائو در پیش گرفت و سرمایه‌گذاری‌های کلانی در بخش‌های مختلف برای پیشرفت نواحی روستایی به‌منظور ریشه‌کن‌سازی فقر و ایجاد عرصه رقابت بین بخش خصوصی و دولتی انجام داد به‌طوری‌که در سال ۲۰۰۵ سهم تولید خصوصی در تولید ناخالص ملی از سهم دولتی بسیار فراتر رفته بود (تولید ناخالص «واقعی» یعنی تولید ناخالص داخلی با کم‌کردن نرخ تورم سالیانه). همین اقدامات به‌ظاهر ساده اما هوشمندانه امروزه باعث شده کشوری مانند چین سهم بسیار زیادی از یک اقتصاد جهانی را مال خود کند. معیشت متنوع‌تر آسیب‌پذیری، ناامنی غذایی، فشار بر منابع طبیعی را کاهش می‌دهد، و همچنین مردم را قادر می‌سازد تا مسیرهای خود را برای خروج از فقر ایجاد کنند، در بسیاری از توصیه‌های سیاستی و سرمایه‌گذاری در توسعه روستایی نقش محوری دارد.

در کشورهای با درآمد کم تا متوسط، مردم روستایی اغلب مجموعه‌ای متنوع از فعالیت‌های معیشتی را در بخش‌های مختلف به روشی پیچیده و پویا به کار می‌گیرند. یک رابطه متقابل جالب و گاهی درهم بین تنوع معیشت و تنوع وجود دارد. تنوع معیشت به این صورت تعریف می‌شود: «فرایندی که به‌وسیله آن خانواده‌ها مجموعه‌های متنوعی از فعالیت‌ها و قابلیت‌های حمایت اجتماعی را در مبارزه خود برای بقا و به‌منظور بهبود

پیشینه جهانی

تنوع معیشت در مطالعه خانوارهای روستایی فقیر در کشورهای مختلف در حال توسعه، مانند چین، نپال، غنا، آفریقای جنوب صحرا و نامیبیا و غیره توجه زیادی را به خود جلب کرده است. در یک مجموعه متنوع از فعالیت‌های درآمدزا برای بهبود معیشت خانواده‌های خانوارهای روستایی برای تنوع بخشیدن به معیشت خود را می‌توان به‌طور کلی به‌عنوان رهبری بقایا فرصت محور طبقه‌بندی کرد. اولی به محصور شدن خانوارهای فقیر به فعالیت‌های غیرماهر با بازدهی پایین اشاره دارد که برای بقا انجام می‌شوند، و دومی به فرصت‌های موجود برای خانواده‌های دارای رفاه بهتر برای اشتغال در بخش رسمی با بازده بالا اشاره دارد. تنوع بخشیدن به فعالیت‌های درآمدزا، به‌ویژه درآمدهای غیرکشاورزی مبتنی بر فرصت، به خانوارها کمک می‌کند تا در برابر بازارهای خارجی و شوک‌های اقلیمی انعطاف‌پذیری معیشتی ایجاد کنند. این امر رفاه خانوار را از نظر درآمد، دارایی، مصرف و تغذیه افزایش می‌دهد الگوی ایجاد معیشت و استقرار کسب‌وکارهای سبک و صنایع کوچک، کارآفرینی و اشتغال، مشارکت زنان در کارآفرینی و در نهایت سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف روستایی به‌یقین می‌توان گفت در تمامی زمینه‌ها مثر تر بوده و محرکه اصلی تغییرات ساختاری قرار گرفته است، و امروزه کشورهایمانند هند و چین که در شاخص GDP جز ۱۰ کشور برتر در سطح بین‌المللی قرار گرفته‌اند مدیون تنوع معیشتی در بخش‌های مختلف در نواحی روستایی هستند.

(پویا شیخ چوپانی)

(دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی)

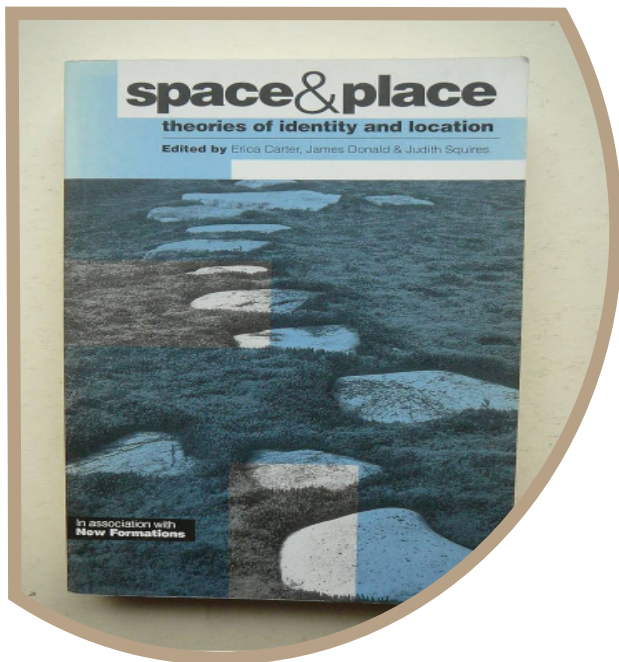
نظریه مکانی، فضایی

امروزه، خلق مکان برای طراحان و برنامه‌ریزان شهری در گرو ارتقای کیفیت کالبدی فضاها و شهری تعبیر می‌شود که از طریق معنای مکان در رابطه مردم و مکان در ذهن مردم ادراک می‌شود. معنای مکان از طریق تجربه مکان برای افراد امکان تفسیر می‌یابد و در بستر زمانی در ارتباط با حواس و عواطف در شرایط اجتماعی متبلور می‌شود. معنا با جنبه‌های روان‌شناختی و ادراکی مردمی عجین می‌شود و می‌تواند معنای متفاوتی را برای آنها در یک مکان مشخص معین سازد. از این‌رو، تغییرات الگوی کالبدی و فعالیت‌های فضایی شهری می‌تواند در سرزندگی و حضور مردم تأثیرگذار باشد. این تغییرات سریع کالبدی، در دهه‌های اخیر، با کم‌رنگ شدن نقش مکان‌ها و خلق فضاها و یکسان و در نتیجه بی‌هویت در اثر رشد شهری منجر شده است. نبود کیفیت از دید مخاطبین فضاها و شهری منجر به مطالعات بسیاری در راستای تبیین تأثیر متقابل ارتباط محیط و فرد، پیرامون مکان و معنای درک شده از آن شده است.

فضاهای شهری تاریخی ایران نیز از امر تغییرات عمده کالبدی و فعالیت‌های معطوف به سرعت‌نوسازی بافت‌های تاریخی بی‌نصیب نبوده آمد این امر ضرورت شناسایی ابعاد سازنده معنای مکان در فضاها و شهری تاریخی ایران که در معرض زوال هستند دو چندان می‌کند. تاکنون تعاریف بسیاری درباره مفهوم مکان بیان شده است که همگی مدعی خاصی بودند ماهیت (مکان) در برابر مفهوم عام‌تر محیط بوده‌اند. بر این اساس، محیط در برگیرنده موقعیت مکانی و فیزیکی، فاقد معنی یا هر گونه ارزشی برآمده از تجربه فرد است. در حالی که مکان یک پدیده چندوجهی بوده که علاوه بر محیط فیزیکی، محیط اجتماعی را نیز در بر دارد. به عبارتی دیگر، مکان ترکیبی از فعالیت‌های انسانی، نقش‌ها و روابط آنها با یکدیگر است. افراد بر اساس تجارب، احساسات و افکار خود در بستر کالبدی فضا به آن مفهوم مکان می‌بخشد به طور خلاصه مکان‌ها

موقعیت‌های فیزیکی هستند که آغشته به ارزش و معنی شده‌اند، نظریه‌پردازانی جهت تبیین مفهوم مکان، مدل‌هایی ارائه کرده‌اند که از این میان، می‌توان به مدل مکان رلف و کانتر اشاره کرد. رلف در کتاب مکان و بی‌مکانی، با نگاهی پدیدارشناسانه در پی چگونگی و چرایی معنی‌دار شدن مکان‌ها برای مردم است او مکان را شامل سه مؤلفه «کالبد»، «فعالیت» و «معنا» می‌داند

کانتر نیز مدلی سه بخشی از مکان را متشکل از سه بعد درهم تنیده «فعالیت‌ها»، «تصورات» و «کالبد» ارائه می‌دهد و بر جنبه‌های فردی ادراک فضا تأکید می‌ورزد. رلف و کانتر دو رویکرد مختلف را نسبت به موضوع مکان نشان می‌دهند. رلف با یک نگاه پدیدارشناسانه در حوزه جغرافیای انسانی به جنبه‌های خاصی از مفهوم مکان به‌ویژه معنای مکان توجه دارد. در مقابل، کانتر با نگاهی روان‌شناسانه، به مکان نگاهی اثبات‌گرایانه دارد، اما هر دو عناصر اصلی مکان را شامل سه مؤلفه وابسته به کالبد، فعالیت‌های درون آن و معنای برخاسته از آن می‌دانند. لذا «معنا» در این میان اهمیت بسزایی می‌یابد، معنای مکان نشان دهنده کلی منحصر به فرد شامل فرد، محیط و تجربه درونی یک محل است. استوارت در تعریفی دیگر، خلق مکان و معنا از یک فرایند پیوسته و در تعامل بین شخص، محیط اجتماعی و کالبد (محیط کالبدی) جریان می‌گیرد این فرایند، از معنایی که به یک مکان داده شده و حس مکان که به طور فردی و اجتماعی ساخته شده است، حاصل می‌شود. در واقع ارتباط فردی با مکان بر پایه خلق معنا برای آن مکان است. معنای مکان تحت تأثیر هویت فردی به‌عنوان شخصی است که به مکان معنا می‌بخشد. معنای مبتنی بر مکان اطلاعاتی درباره اینکه «ما چه کسی هستیم» و «ما چه کسی نیستیم»، «چطور ما تغییر کرده‌ایم» و «چه چیزی در ما در حال تغییر است» به ما می‌دهد.

تا آنجا که افراد می‌توانند به‌واسطه معنا بخشیدن به محیط، محیط‌ها را از فضای نامشخص به مکان‌های تعریف شده و محدود تبدیل کنند، به‌علاوه، بعضی مفهوم مکان را متأثر از مقاصد انسانی می‌دانند؛ در این باره رلف معتقد است: «مکان‌ها در فضای وجودی فرد می‌توانند به‌عنوان مراکزی از معنا یا کانون مقاصد و اهداف انسانی درک شوند» در این میان، معنای مکان می‌تواند تا حد زیادی به افرادی که در مکان حضور دارند و ویژگی‌های کالبدی مکان مرتبط شود تا به طور فعالانه از طریق گفت‌وگو و تعامل میان مردم، مکان‌های با معنا ساخته شود. در همین راستا تعدادی از نظریه‌پردازان حوزه مکان، مؤلفه‌های تأثیرگذار بر مخاطبان فضای شهری در خلق معنای مکان را مطرح کرده‌اند که در ادامه آورده شده است. گوستافسون در پژوهش خود، معنای مکان را در مدلی سه‌وجهی متشکل از «شخص»، «دیگران» و «محیط» تعریف کرده است. گوستافسون همچنین در بخشی دیگر از مطالعات خود چهار عامل زیربنایی را که شکل‌گیری است، ۶۸ پیوستگی ۷ و تغییر ۵، ارزشمندی معنی نقش بسزایی دارند، معرفی کرده که شامل تمایز ۱۲ همچنین استکلز به معنی مبتنی بر مکان، به‌عنوان ویژگی‌های غیرمادی محیط کالبدی - اجتماعی فرهنگی که در نتیجه ارتباطات مداوم که به‌وسیله فعالیت‌های گروهی ایجاد می‌شود و به مکان الصاق می‌گردد، اشاره می‌کند، به‌علاوه او نشان می‌دهد که معنای مبتنی بر مکان «چسب» آشنایی که مردم به مکان الصاق می‌کنند، از نظر او معنای که مبتنی بر ویژگی‌های مکان هستند، خیلی بیشتر از چگونگی عملکرد محیط، با فرد ارتباط برقرار می‌کنند. به‌زعم نظریه‌پردازان حوزه مکان، معنای مکان ارتباط نزدیکی با مفهوم «حس مکان» دارد.

این مفهوم در پژوهش‌های روان‌شناسی در جهت معرفی روابط کلی یک شخص با یک مکان شامل ادراک، احساسات و رفتار استفاده شده است بنابراین با مدنظر قراردادن حس مکان به‌عنوان مفهومی که پس از ادراک معنای مکان و قضاوت در رابطه با آنها صورت می‌گیرد، می‌توان به ارتباط تنگاتنگ این مفهوم با مفاهیمی نظیر ادراک مکان و معنای مکان پی‌برد که مبین نقش و جایگاه ویژه معنای مکان و ادراک در زمینه شکل‌گیری حس مکان است. برخی از پژوهشگران تلاش کرده‌اند قدرت حس مکان را با ایجاد یک مقیاس بر پایه سطح‌های متفاوت حس مکان مورد سنجه قرار دهند. در همین راستا شامل سه سطح اصلی در خصوص مقیاس حس مکان معرفی کرده است: ۷. تعلق به یک مکان؛ ۸. دل‌بستگی به یک مکان؛ ۳. تعهد به یک مکان، مانزو نیز به رابطه عاطفی میان انسان و مکان و ابعاد مختلف تجربه مکان توسط افراد پرداخته است. بنا به عقیده وی، محیط دارای معنای مختلف مثبت و منفی است که بسته به نوع تجربه آن توسط افراد به دست می‌آیند یک محیط ممکن است برای فردی دارای معنای مثبت بوده و برای فردی دیگر معنای منفی به همراه داشته باشد. این امر وابسته به نوع ادراک و نحوه تجربه محیط توسط افراد است که به‌پیش زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی آنها بستگی دارد. بنابراین کشف یک مکان به‌عنوان یک پدیده از تجربه مستقیم، باید در رابطه با کل طیف تجارب (مثبت و منفی) مرتبط با مکان باشد به بیان دیگر، احساسات و تجارب دوگانه، مثبت و منفی، در معنا بخشیدن به مکان مؤثرند.

(مریم فتوت)

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی
گردشگری

فراخوان

فصلنامه علمی دانشجویی ایران شناسی به صاحب امتیازی انجمن علمی جغرافیا دانشگاه زنجان، در جهت انتشار چهارمین شماره خود، از دانشجویان و علاقه‌مندان دعوت می‌نماید تا نوشته‌های علمی خود را در پیرامون موضوعات علوم جغرافیایی به پست الکترونیک نشریه ارسال نمایند.

فصلنامه علمی دانشجویی ایران شناسی به صاحب امتیازی انجمن علمی جغرافیا دانشگاه زنجان، در نظر دارد با توجه به موضوعات جغرافیایی در چهارمین شماره خود، تصاویری در حیطه‌های جغرافیایی در یک صفحه به صورت افقی چاپ نماید در همین راستا از علاقه‌مندان دعوت می‌شود تا تصاویری که با کیفیت مناسب گرفته شده است را به صورت فایل همراه با نام و محل عکاسی به پست الکترونیک نشریه ارسال نمایند.

طبیعت شهرستان بوکان، آذربایجان غربی
فرستنده: پویا شیخ چوپانی

آدرس: استان زنجان - جاده تبریز - دانشگاه زنجان - دانشکده ادبیات و
علوم انسانی، ساختمان اجتماعی - گروه جغرافیا

کد پستی: ۴۵۳۷۱۳۸۷۹۱

تلفن: ۰۲۴۳۳۰۵۴۲۰۳

سایت: <http://znu.ac.ir> ، <http://cul.znu.ac.ir> ایمیل: Geography.Znu1401@gmail.com